

TEMAT LEKCJI 29, 30: Jak analizować i interpretować utwór liryczny?

Utrwalisz wiedzę z zakresu budowy i interpretacji dzieł należących do gatunków lirycznych.

1. Przypomnij wiadomości, przeanalizuj poniższe tabele, sporządź notatkę.

■ Najważniejsze elementy utworu lirycznego

- ▶ **Podmiot liryczny (osoba mówiąca)** – fikcyjna osoba wyrażająca w wierszu swoje emocje, poglądy, myśli. Podmiotu nie należy utożsamiać z autorem.
- ▶ **Adresat utworu** – osoba, do której zwraca się podmiot mówiący. Adresatem może być pojęcie, przedmiot, zjawisko. Nie zawsze musi być ujawniony.
- ▶ **Wers** – jedna linijka wiersza.
- ▶ **Strofa (zwrotka)** – wyodrębniona graficznie część utworu, zbudowana co najmniej z dwóch wersów.
- ▶ **Refren** – powtarzający się (zazwyczaj po każdej strofie) fragment wiersza.
- ▶ **Rym** – powtórzenie jednakowych lub podobnych zakończeń wyrazów.

■ Podział rymów

- **dokładne** – zbudowane z tych samych głosek, np. *młodzi – głodzi*
- **niedokładne** – zbudowane z podobnie brzmiących głosek, np. *myśli – wyszli*
- **żeńskie** – obejmują półtorej sylaby (rymują się wyrazy wielosylabowe), np. *mowa – słowa*
- **męskie** – obejmują jedną sylabę (rymują się wyrazy jednosylabowe), np. *dąb – ząb*
- **sąsiadujące (parzyste)** – rymują się wyrazy z sąsiadujących wersów 1. i 2. oraz 3. i 4.: **aabb**
- **krzyżowe (przeplatane)** – rymują się wyrazy z wersów 1. i 3. oraz 2. i 4.: **abab**
- **okalające** – rymują się wyrazy z co drugiego wersu – 1. i 4. oraz 2. i 3.: **abba**

■ Typy liryki

▶ Liryka bezpośrednia

- podmiot mówiący wyraża swoje przeżycia wprost, bezpośrednio
- obecność podmiotu wskazują czasowniki w 1 os. liczby pojedynczej lub mnogiej (np. *czuję, płaczę, cierpimy, kochamy*) oraz zaimki (*ja, mój, nasz*)

▶ Liryka pośrednia

- podmiot mówiący pozostaje ukryty, prezentuje swoje myśli i uczucia poprzez opis (np. krajobrazu, przedmiotu, sytuacji)
- podmiot wypowiada się w 3. os. lp. lub bezosobowo

■ Przykładowe rodzaje wierszy

- ▶ **Wiersz stroficzny** – utwór, który jest podzielony na strofy.
- ▶ **Wiersz sylabiczny** – utwór o jednakowej liczbie sylab w każdym wersie lub powtarzalnym układzie tych wersów w strofach.
- ▶ **Wiersz wolny** – utwór o swobodnej budowie (np. o różnej liczbie sylab w wersach, o strofach różnej wielkości).
- ▶ **Wiersz biały** – utwór pozbawiony rymów, charakterystyczny dla poezji współczesnej.

2. Zapoznaj się z kolejnymi etapami analizy budowy utworów lirycznych.

1 Przeczytaj uważnie wiersz. Zwróć uwagę na istotne elementy tekstu.

Maria Pawlikowska-Jasnorzewska
Akacje w nocy

Autor i tytuł

Tysiączne małe liście na drzewie akacji
w ruchliwych siwych włosach szeleszczą złowieszczo,
– pachnące białe grona zwiędłym kwiatem deszczą
szamocząc się wśród liści w słodkiej desperacji...

Bohater liryczny –
drzewo akacji

Złe, o złe niespodzianki szeleszczą w tym szmerze –
drzewo tak rusza liśćmi, jak człowiek kiwa głową,
i szepcze beznadziejnie: przyjdzie to i owo,
– nie pomoże pogoda, nie pomogą pacierze...

Strofa (zwrotka)

Wiatr wzdłuz i wszere przebiega skrzypiące akacje,
szeleszczą małe liście z księżycowej blachy;
a z pustki nieba schodzą ciemne, smutne strachy,
niosą rzeczy okropne – i mają świętą rację.

Rymy okalające

Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, *Akacje w nocy*
[w:] tejże, *Wiersze wybrane*, Warszawa 1985.

2 Zadań tekstowi pytania i sformułuj odpowiedzi.

• Jak jest zbudowany utwór?

Tytuł utworu wskazuje bohatera lirycznego (akacja) i czas sytuacji lirycznej (noc). Wiersz składa się z trzech strof, które przedstawiają sytuację akacji i jej zachowania: **strofa I** – ukazuje złowieszczo szeleszczące liście akacji i szamoczące się kwiaty; **strofa II** – informuje, o czym szeleszczą liście (zbliżają się złe niespodzianki); **strofa III** – obrazuje wiatr i smutne strachy, które są spełnieniem przewidywań akacji.

W wierszu występują rymy okalające (*akacji – desperacji, złowieszczo – deszczą, szmerze – pacierze, głową – owo, akacje – rację, blachy – strachy*).

Funkcja: Nocna pora to czas, w którym ujawniają się lęki – akacje szeleszczą liśćmi w oczekiwaniu, aż wydarzy się coś niedobrego. Nastrój niepokoju potęgują rymujące się wyrazy (np. *desperacji, złowieszczo, strachy*).

Zwróć uwagę, o czym informuje **tytuł** utworu. Przeanalizuj **układ tekstu** i jego **treść**.

• Kto mówi w utworze?

Podmiot mówiący nie ujawnia, kim jest (liryka pośrednia) – ukrywa się za opisem przyrody.

Jaki charakter mają **wypowiedzi osoby mówiącej**? Sprawdź, czy wyraża się **bezpośrednio** czy **pośrednio** – w tym celu przeanalizuj formy czasownika i zaimki.

• Jak mówi podmiot?

Akacji zostały nadane **cechy ludzkie (personifikacja)** – potrafi szeptać, *rusza liśćmi, jak człowiek kiwa głową*, liście szeleszczą *w ruchliwych siwych włosach* (drzewo jest jak stary człowiek). W wypowiedziach osoby mówiącej dominują **słowa nacechowane negatywnie**, np. *zwiędłym, złowieszczo, złe, beznadziejne, ciemne, smutne, okropne*, które podkreślają proces przemijania. Noc jest **metaforą** końcowego etapu życia – ukazanego jako pułapka, z której nie można się wydostać (*nie pomoże pogoda, nie pomogą pacierze*).

Zwróć uwagę, jak **osoba mówiąca przedstawia bohatera lirycznego i sytuację**, w której się znalazł. Określ, jaki jest stosunek podmiotu do świata.

• Po co mówi?

Poprzez poetycki obraz akacji zostały oddane lęki i niepokoje człowieka, który doświadcza poczucia schyłku życia. **Wiersz jest poetycką refleksją na temat przemijania.**

Zastanów się, **jaka refleksja wynika z poetyckiego opisu**.

3. Zapoznaj się z materiałami znajdującymi się pod poniższymi linkami.

<https://view.genial.ly/5e9e8bacbc1ba60db2f9c4df/horizontal-infographic-timeline-rola-rymu-i-rytmu>

<https://view.genial.ly/5e9f3b0343a2920da1dbddb1/presentation-liryka>

<https://wordwall.net/pl/resource/1957600/polski/rymy>

<https://wordwall.net/pl/resource/259589/poezia-proza>

<https://learningapps.org/1675751>

<https://learningapps.org/view7106014>

<https://learningapps.org/1363782>

4. Zadanie domowe.

Wybierz dowolny wiersz i omów jego budowę.

ZADANIE Z LEKCJI PRZESYŁAJĄ WSZYSCY CHŁOPCY – 12.05.2020r.

- kontakt z uczniami na Messengerze, **Skype /środa 11⁰⁰-12⁰⁰/**

- mail nauczyciela: malgorzata_herbut@vp.pl